

Wyrok z dnia 16 grudnia 2009 r., I CSK 160/09

Zakwalifikowanie sportowca do kadry narodowej i wyrażenie przez niego zgody na występowanie w reprezentacji kraju uprawnia polski związek sportowy do wykorzystania wizerunku zawodnika w stroju reprezentacyjnym do celów gospodarczych (art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym, Dz.U. Nr 155, poz. 1298 ze zm.).

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Wojciech Katner

Sędzia SN Barbara Myszka

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Macieja Ż. przeciwko "T.P." S.A. w W. przy udziale interwenienta ubocznego po stronie pozwanej Polskiego Związku Piłki Nożnej w W. o ochronę dóbr osobistych, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 16 grudnia 2009 r. skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 3 lipca 2008 r.

oddalił skargę kasacyjną i zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 300 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

W pozwie z dnia 29 września 2006 r. powód Maciej Ż. wniósł o zobowiązanie pozwanej "T.P." S.A. w W. do zaniechania rozpowszechniania jego wizerunku oraz o zakazanie jego naruszania w przyszłości w wykorzystywanych przez pozwaną materiałach reklamowych oraz marketingowych, w szczególności emitowanych za pośrednictwem telewizji, jak też wykorzystywanych w ulotkach, plakatach reklamowych, czasopismach, banerach na stronach internetowych oraz firmowej papeterii. Ponadto wniósł o zobowiązanie pozwanej do dopełnienia czynności potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia jego praw osobistych przez złożenie stosownego oświadczenia.

Podniósł, że pozwana w okresie od kwietnia do lipca 2006 r., tj. bezpośrednio przed i w czasie mistrzostw świata w piłce nożnej „FIFA 2006” w Niemczech, wykorzystywała wizerunek powoda w działaniach reklamowych i marketingowych, powołując się na prawo głównego sponsora piłkarskiej reprezentacji Polski do wykorzystywania wizerunku zawodników na podstawie umowy z dnia 25 sierpnia 2004 r. zawartej z Polskim Związkiem Piłki Nożnej.

Pismem z dnia 23 stycznia 2007 r. Polski Związek Piłki Nożnej zgłosił interwencję uboczną po stronie pozwanej. Uzasadniając interes prawny w przystąpieniu do sprawy, powołał się na umowę sponsorską z "T.P." S.A., na podstawie której Związek ma umożliwiać udział wszystkich zawodników kadry narodowej wraz z pierwszym i drugim trenerem oraz ekipą obsługi w realizacji sesji zdjęciowych i filmowych na potrzeby reklamowe. Wskazał, że strona pozwana ma również umownie zastrzeżone prawo do wykorzystywania wizerunku pojedynczych piłkarzy, rejestrowanego na materiale fotograficznym i filmowym.

Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 26 września 2007 r. zobowiązał pozwaną do złożenia w sześciu kolejnych wydaniach "P.S." oraz w jednym wydaniu "P.N.", w terminie 14 dni od uprawomocnienia się orzeczenia, oświadczenia o treści: "»T.P.« S.A. w W. oświadcza, że wykorzystywała wizerunek Macieja Ż. reprezentanta kraju w piłce nożnej do prowadzonej działalności reklamowej oraz marketingowej bez jego zgody. »T.P.« zobowiązuje się do zaniechania naruszeń wizerunku Macieja Ż. w przyszłości", oraz zakazał pozwanej rozpowszechniania wizerunku powoda bez jego zgody w przyszłości.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 25 sierpnia 2006 r. pozwana zawarła z Polskim Związkiem Piłki Nożnej umowę, zgodnie z którą Związek zobowiązał się do umożliwienia "T.P." udziału wszystkich zawodników piłkarskiej reprezentacji Polski w sesjach zdjęciowych na potrzeby reklamowe i informacyjne "T.P.". Związek oświadczył, że na podstawie jego statutu zawodnicy piłkarskiej reprezentacji Polski zezwalają pozwanej na wykorzystywanie ich wizerunku jako reprezentacji lub reprezentantów Polski. Na mocy tej umowy Związek przyjął odpowiedzialność za wyegzekwowanie tych praw od zawodników i innych członków reprezentacji. W 2006 r. powód został powołany do narodowej kadry piłkarskiej na mistrzostwa świata. Zawodnicy – w tym powód – nie podpisywali zgody na wykorzystywanie ich wizerunku przez sponsora. W lutym 2006 r. odbyło się w K. w Niemczech zgrupowanie kadry, w czasie którego miała miejsce sesja zdjęciowa z udziałem

zawodników. Wykonane podczas niej ujęcia zostały wykorzystane w kampanii reklamowej produktów pozwanej. Zawodnicy zostali szczegółowo poinformowani o przebiegu sesji zdjęciowej; została im również przekazana imienna karta praw i obowiązków zawodników reprezentacji z miejscem na podpis, której jednak nie podpisali.

W okresie od kwietnia do lipca 2006 r. pozwana wykorzystywała wizerunek powoda przez umieszczenie jego zdjęcia w swoich materiałach reklamowych w telewizji, czasopismach i na stronach internetowych. W piśmie z dnia 10 maja 2006 r. pozwana oświadczyła, że wykorzystywanie przez nią wizerunku powoda nie nosi znamion naruszenia dóbr osobistych, gdyż była do tego uprawniona jako główny sponsor na podstawie umowy z dnia 25 sierpnia 2004 r., powód zaś uczestniczył w sesjach zdjęciowych dobrowolnie i nie kwestionował uprawnień pozwanej do wykorzystywania jego wizerunku w celach reklamowych i marketingowych.

Sąd Okręgowy, odnosząc się do art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym (Dz.U. Nr 155, poz. 1298 ze zm. – dalej: "ustawa"), uznał, że uprawnienie do wykorzystywania wizerunku powoda uzyskał występujący w sprawie w charakterze interwenienta Polski Związek Piłki Nożnej. Jednocześnie podkreślił, że uprawnienie to nie obejmuje prawa do przeniesienia tej zgody na podmiot trzeci. Przyjął, że pozwana, aby móc wykorzystywać wizerunek piłkarza w sposób zgodny z prawem i niemający charakteru naruszenia jego dóbr osobistych, powinna uzyskać bezpośrednio jego zgodę. Tym samym uznał, że działanie pozwanej wyczerpuje znamiona naruszenia dóbr osobistych – prawa do wizerunku.

Rozpoznając sprawę na skutek apelacji wniesionej przez pozwanego oraz interwenienta ubocznego, Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił zaskarżony wyrok w całości w ten sposób, że powództwo oddalił.

Zdaniem tego Sądu, art. 33 ustawy łączy zakwalifikowanie zawodnika do kadry narodowej z uprawnieniem związku sportowego do wykorzystywania wizerunku członka kadry narodowej w stroju reprezentacji kraju w zakresie wskazanym w tym przepisie. Użyty w nim zwrot „na zasadzie wyłączności” oznacza, że członek kadry narodowej nie może wyrazić zgody na rozpowszechnianie swojego wizerunku w stroju reprezentacji kraju innemu podmiotowi niż polski związek sportowy. W ocenie Sądu, działanie strony pozwanej, polegające na rozpowszechnianiu w celach reklamowych zdjęć powoda w stroju reprezentacji kraju, nie było bezprawne w rozumieniu art. 24 k.c.

Powód w skardze kasacyjnej opartej na naruszeniu prawa materialnego, tj. art. 81 § 1 i 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 ze zm. – dalej: "Pr.aut.") w związku z art. 23 i 24 k.c., art. 33 ust. 1 i 2 ustawy, art. 31 ust. 3 Konstytucji i art. 3 k.c., oraz na naruszeniu przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, a to art. 241 w związku z art. 382 i art. 391 § 1 k.p.c., wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje: (...)

Analizę podstawy naruszenia prawa materialnego należy rozpocząć od podstawowego dla oceny trafności zaskarżonego orzeczenia zarzutu naruszenia art. 33 ust 1 ustawy. Zastosowanie do niego reguł językowych pozwala na wniosek, że ustanawia on na rzecz polskiego związku sportowego określone prawo podmiotowe, gdyż jest w nim mowa o „uprawnieniu tego podmiotu do wykorzystania wizerunku członka kadry narodowej do swoich celów gospodarczych”. W odpowiedzi na skargę kasacyjną interwenient uboczny podniósł, że zarówno na podstawie art. 23 i 24 k.c., jak i art. 81 Pr.aut. na skutek udzielenia przez daną osobę zgody na wykorzystywanie jej wizerunku, nie powstaje takie prawo na rzecz podmiotu, któremu udzielono zezwolenia. Konsekwencją takiej zgody uprawnionego jest wyłącznie uchylenie bezprawności naruszenia dobra osobistego, które umożliwia tylko eksploatowanie jego substratu, bez ryzyka pociągnięcia do odpowiedzialności prawnej sprawcy.

Dalej idące jest uprawnienie związku sportowego wynikające z unormowania zawartego w art. 31 ust. 1 ustawy. Ze spełnieniem hipotezy tego przepisu, tj. z zakwalifikowaniem zawodnika do kadry narodowej, ustawodawca powiązał powstanie na rzecz polskiego związku sportowego prawa do wykorzystania wizerunku kadrowicza w stroju reprezentacji kraju. Treścią tego prawa jest więc możliwość samodzielnego wykorzystywania przez polski związek sportowy wizerunku zawodnika w stroju reprezentanta do własnych celów gospodarczych. Korelatem tego uprawnienia jest obowiązek znoszenia przez kadrowicza sytuacji, w której jego wizerunek w stroju reprezentanta kraju może być przedmiotem wykorzystania przez jego federację sportową na zasadach wyłączności. Udostępnienie wizerunku jest czymś więcej niż wyrażeniem zgody w rozumieniu art. 81 Pr.aut., zatem wola zawodnika przynależności do reprezentacji kraju jest

równoznaczna z jego zgodą na wykorzystanie wizerunku w granicach określonych w art. 33 ust. 1 ustawy. Z wykładni językowej tego przepisu wynika, że zawodnik udostępnia na zasadach wyłączności polskiemu związkowi sportowemu swój wizerunek w stroju reprezentacji kraju, przy czym zakres jego wykorzystania ustawodawca pozostawił do określenia związkowi sportowemu w wewnętrznych aktach organizacyjnych. Oznacza to, że zawodnik nie może bez zgody polskiego związku sportowego upoważniać osób trzecich do wykorzystywania jego wizerunku w stroju reprezentacyjnym.

Wykorzystanie wizerunku do celów gospodarczych oznacza także cel zarobkowy, zgodny z funkcją danego polskiego związku sportowego, który nie może być sprzeczny z jego statutowymi zadaniami. Taka działalność obejmuje m.in. zawieranie umów wzajemnych, które mogą polegać na udostępnieniu kontrahentowi wizerunku członków kadry narodowej w stroju reprezentacji kraju w zamian za świadczenie pieniężne wykorzystywane na realizację statutowych zadań, np. na szkolenie zawodników kadry. Charakterystyczne jest, że ustawodawca użył wyrażenia „wykorzystywanie” wizerunku, mającego szerszy zakres znaczeniowy niż „rozpowszechnianie”, o którym mowa w art. 81 Pr.aut.

Do takiego samego wyniku prowadzi wykładnia systemowa, a zwłaszcza analiza art. 33 ust. 2 ustawy. Z przepisu tego wynika, że w stosunku do zawodnika niepowołanego do kadry rozpowszechnianie jego wizerunku nawet w stroju reprezentacji kraju wymaga jego zgody na zasadach określonych w art. 81 Pr.aut., a zatem gdy zawodnik nie jest kadrowiczem, brak jego zgody wyłącza możliwość wykorzystania przez polski związek sportowy jego wizerunku także w stroju reprezentacyjnym, chyba że wchodzi w rachubę wyjątki określone w tym przepisie. Z projektu ustawy o sporcie kwalifikowanym wynika, że jednym z jej celów było zapewnienie jasnych reguł obowiązujących pomiędzy zawodnikiem a związkiem sportowym oraz zapewnienie większych środków pieniężnych związkowi sportowemu na finansowanie sportu wyczynowego. Z tych względów należy zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Apelacyjnego, że art. 31 ust. 1 ustawy, w zakresie w nim unormowanym, wyłącza zastosowanie art. 81 Pr.aut.

Ustalenia Sądów wskazują, że w lutym 2006 r. odbyło się z udziałem powoda zgrupowanie kadry narodowej. Miała wtedy miejsce sesja zdjęciowa, w której zawodnicy, w tym powód, dobrowolnie wzięli udział, przy czym zostali szczegółowo poinformowani o jej celu i właśnie wykonane podczas niej „ujęcia” zostały

wykorzystane przez pozwaną. Można więc przyjąć, że zgoda została wyrażona, skoro nie wymaga ona formy szczególnej. Poza tym powód, piłkarz zawodowy, jako wieloletni reprezentant kraju w 2006 r., był osobą powszechnie znaną, a zatem należy dojść do wniosku, że nie było wymagane zezwolenie na rozpowszechnianie jego wizerunku na podstawie art. 81 ust. 2 Pr.aut.

Odwołanie się skarżącego do art. 64 Konstytucji jako ustrojowej podstawy prawa do wizerunku nie jest trafne. Artykuł ten umieszczony został w rozdziale II dotyczącym wolności i praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych, a więc odnoszącym się do sfery ekonomicznej członków społeczności. Wprawdzie na gruncie Konstytucji uzasadnione jest szerokie rozumienie prawa własności i innych praw majątkowych, obejmujące np. majątkowe prawa na dobrach niematerialnych, ale nie obejmuje ono dóbr osobistych w ujęciu kodeksu cywilnego (art. 23 i 24 k.c.). Prawo do wizerunku jako prawo majątkowe nie zostało przez polskiego ustawodawcę ustanowione, choć funkcjonuje w niektórych systemach prawnych; np. w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej występuje *right of publicity*, które można określić jako prawo do komercyjnego wykorzystania oznaczeń identyfikujących osoby powszechnie znane, będące prawem majątkowym zbywalnym i dziedzicznym.

Skarżący wskazał także, że art. 33 ust. 1 ustawy jest niezgodny z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Prawo do wizerunku nie zostało w Konstytucji wymienione, a art. 31 ust. 1 ustawy nie narusza jego istoty; przysługuje ono nadal zawodnikowi, doznając jedynie nieznacznego uszczuplenia, gdy zawodnik występuje w stroju reprezentanta kraju, tj. w stanie utrwalonym w związku z pełnieniem tej funkcji i tylko w czasie, gdy jest kadrowiczem. W wyniku realizacji zadań przez związki sportowe członkowie kadry narodowej mogą występować w reprezentacji kraju, przez co stają się osobami powszechnie znanymi, a dzięki temu ich wizerunki nie tylko nie doznają uszczerbku, ale przeciwnie, zyskują na popularności. W ten sposób dochodzi do promowania zawodników, także na arenie międzynarodowej, co zwiększa ich szanse również w zakresie przejścia do zagranicznych klubów i pobierania większych wynagrodzeń.

Wbrew zarzutowi skarżącego, podstawy ochrony jego wizerunku nie wpływają z prawa do prywatności (art. 47 Konstytucji) i z prawa do niezbywalnej godności człowieka (art. 30 Konstytucji). Skarżący przeoczył, że ten ostatni przepis ma charakter deklaracyjny, a więc nie wynika z niego norma prawna; ma istotne

znaczenie dla wykładni treści i znaczenia pozostałych norm konstytucyjnych, lecz nie może być samoistną podstawą do wydawania orzeczeń. Za sprzeczne z godnością człowieka nie można także uznawać wykorzystania wizerunku kadrowicza w ograniczonym zakresie przez polski związek sportowy jego atrybutów osobistych dla rozwoju sportu. Trafnie interwenient uboczny zwrócił uwagę, że uzyskane w ten sposób środki „powracają” w innej formie do zawodnika, gdyż są wykorzystywane na realizację zadań związku sportowego, w tym m.in. na przygotowanie reprezentantów Polski do uczestnictwa w międzynarodowym współzawodnictwie sportowym.

W literaturze przeważa pogląd, że wizerunek ma charakter samoistny i nie jest elementem prywatności. Założenie, że art. 47 Konstytucji mógłby stanowić wzorzec badania zgodności art. 33 ust. 1 ustawy z Konstytucją, nakazałoby uznać, iż wynikające z tego przepisu ograniczenie prawa powoda do wizerunku znajduje podstawę w zawartej w art. 31 ust. 3 Konstytucji przesłance „wolności i praw innych osób”. Prawa te (wolności) polskich związków sportowych wynikają z ich zadań (obowiązków) i związanych z nimi kompetencji, jakie ustawodawca nałożył na federacje sportowe (art. 12 ustawy). Trzeba zgodzić się z interwenientem ubocznym, że sport kwalifikowany nie może się rozwijać bez odpowiedniego poziomu środków finansowych, które powinny pochodzić także od sponsorów i z reklamy oraz że wprowadzone w art. 31 ust. 1 ustawy przez ustawodawcę ograniczenie nie narusza zasady proporcjonalności.

Sąd powszechny ani Sąd Najwyższy nie może uznać obowiązującego przepisu ustawy za sprzeczny z Konstytucją, gdyż jest to kompetencja Trybunału Konstytucyjnego. Przedstawienie Trybunałowi pytania prawnego na podstawie art. 193 Konstytucji może jednak nastąpić tylko wtedy, gdy sąd rozpoznający sprawę uzna, że istnieją poważne wątpliwości co do zgodności danego aktu prawnego z ustawą zasadniczą, a w niniejszej sprawie, jak wynika z poczynionych uwag, takie wątpliwości nie wystąpiły (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 2004 r., III CSK 536/02, nie publ., z dnia 3 grudnia 2008 r., V CSK 310/08, nie publ. i postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 18 września 2002 r., III CKN 326/01, nie publ.).

Nietrafny jest także zarzut obrazy art. 33 ust. 1 i 2 ustawy w związku z art. 3 k.c., gdyż Sąd Apelacyjny nie naruszył zasad prawa intertemporalnego. Wprawdzie pozwana zawarła umowę sponsorską z Polskim Związkiem Piłki Nożnej w dniu 25

sierpnia 2004 r., a art. 33 ustawy wszedł w życie w dniu 1 września 2005 r. (art. 82 ustawy), to z ustaleń wynika, że powód został powołany do kadry narodowej w 2006 r. i przedmiotowa sesja zdjęciowa odbyła się w lutym 2006 r. Bezsporne było także, że wykorzystanie wizerunku powoda przez pozwaną w stroju reprezentacji kraju miało miejsce od kwietnia do lipca 2006 r. Decydujące znaczenie dla oceny, czy pozwana rozpowszechniała wizerunek powoda zgodnie z prawem, miała nie chwila zawarcia umowy z interwenientem ubocznym, której stroną powód nie był, lecz okres, w którym doszło do wykorzystania wizerunku powoda, co nastąpiło już pod rządem obowiązującego stanu prawnego.

Z tych względów skarga kasacyjna uległa oddaleniu (art. 398¹⁴ k.p.c.).